

Bron: A.R. Leen (2015), 'Inkomensverschillen zijn amoreel. De ethiek van de inkomens- en vermogensverschillen in de markteconomie', *Liberaal Reveil*, 56(1), pp. 36-41.

INKOMENSVERSCHILLEN ZIJN AMOREEL

(De ethiek van de inkomens- en vermogensverschillen in de markteconomie)

Inleiding

Vorig jaar, nog net voor kerst, is in New York de hoogste prijs ooit voor een appartement aldaar betaald: ruim 100 miljoen dollar (1). Maar dan heb je wel wat: de bovenste twee verdiepingen, de 89^e en 90^e, van One57 in hartje Manhattan. De koper is onbekend. Is het een Russische oligarch of z'n Chinese evenknie? Of is het iemand die voor een zacht prijsje aan bijna een ieder van ons een product heeft verkocht en daarmee een vermogen bij elkaar heeft gesprokkeld? Of is het misschien een vermogende erfgenaam die slapend rijk is geworden. We weten het niet. Wat velen, met Thomas Piketty voorop, wel denken te weten is---die mag wel wat meer belasting betalen. Alleen de 90^e verdieping is al mooi genoeg.

We kijken naar de moraliteit van inkomens- en vermogensverschillen in een markteconomie. De moraal zal zijn dat aan die verschillen---hoe groot ook---niets immoreels is en dat juist het streven naar meer gelijkheid immoreel is. In een markteconomie zijn inkomensverschillen amoreel: ze komen niet voor een morele beoordeling in aanmerking. Uit dien hoofde is er geen enkele reden tot overheidsbeleid. Een stelling die waarschijnlijk ook de armen in New York zullen onderschrijven maar niet de ambtenaren die met behulp van gecompliceerde belastingmaatregelen meer gelijkheid proberen te bereiken (2).

Thomas Piketty

Het gaat ons om de vermeende immoraliteit van inkomensongelijkheid die door Piketty met zijn boek *Capital in the Twenty-First Century* vorig jaar zo op de kaart is gezet: de rijken, vooral zij met grote vermogens, worden rijker en de armen blijven arm. Door (wereldwijde) belastingheffing zou daar wat aan gedaan moeten worden (3). Op zijn boek zelf gaan we behalve de nu volgende opmerkingen niet verder in. Op zijn analyse valt namelijk wel wat af te dingen. De stijging in de inkomens voor belastingheffing van de top 1% inkomens gaat in ieder geval niet op voor een groot deel van de welvarende landen in de wereld in de periode 1970-2012 (4). Daarnaast stelt Piketty de situatie van de zwaksten in de samenleving te negatief voor. Betrekken we inkomsten in natura, belastingen, sociale zekerheid en de grootte van huishouden ook in de analyse dan daalde in de periode 1979-2007 in de VS voor de onderste 20% van de huishoudens het inkomen niet met 33% maar steeg het met 31%. Zoals het inkomen ook steeg met 37% en niet met 0.7% voor de zogenoemde werkende klasse, de 20% huishoudens daarboven (5). Er zijn ook een tweetal fundamentele tegenwerpingen. Het eerste punt is dat in Piketty's analyse sparen en kapitaalvorming bij de rijken er toe leiden dat de lonen zo niet dalen in ieder geval niet stijgen. Dit leidt tot grotere ongelijkheid en relatieve armoede. Dat is theoretisch onmogelijk (6) en klopt ook empirisch niet (7). Als er een ding duidelijk is, is het wel dat werknemers meer verdienen als er meer kapitaal is. Werknemers met meer machines en moderne vormen van communicatie zijn productiever dan zij die niet met kapitaal werken. Op de lange termijn is de beloning gekoppeld aan de productiviteit en daarmee aan de groei in het kapitaal. Een tweede punt is dat pensioeninkomsten veelal zijn

gebaseerd op kapitaalinvesteringen---een ieder profiteert dus al van de door de Piketty gesignaleerde tendens. Er is dus helemaal geen extra belasting op het vermogen van de rijken nodig om een ieder in de opbrengsten van kapitaal te laten profiteren: een nog grotere spreiding van kapitaal voldoet (8). Zonder dat kapitaal met bewust beleid behoefde te worden genationaliseerd, is het kapitaal al gesocialiseerd. Daarentegen is het grote probleem van de door Piketty voorgestelde herverdeling van de winsten van kapitaalsopbrengsten dat de eigenaren met de verliezen zouden blijven zitten. Deze laatsten zullen natuurlijk heel wat vernuft inzetten om dat niet te laten gebeuren. In de praktijk gebeurt dan ook waarschijnlijk het tegendeel: de verliezen worden gesocialiseerd en de winsten blijven bij de kapitaalbezitters (9)(10).

Wij zullen zoals gezegd niet verder op de genoemde punten in gaan. We nemen de door Piketty gesignaleerde trend van toenemende ongelijkheid als waar aan en zullen daarvan de amoraliteit aantonen---en van zijn streven naar meer gelijkheid de immoraliteit.

Absolute en relatieve armoede

Wat betreft armoede kijken we naar de Westerse wereld: de landen die de markteconomie nog het meest benaderen. Het heeft voor onze analyse van de amoraliteit van ongelijkheid geen zin naar landen elders te kijken. Daar heeft armoede, de bestaande inkomens- en vermogensongelijkheid, niets met de markteconomie van doen. De reden van de armoede is zonneklaar: het ontbreken van een rechtsstaat, slechte heersers, oorlogen, misoogsten, corruptie en vriendjespolitiek. Vooral de laatste twee zijn dodelijk voor kapitalisme. De Russische oligarch valt dan ook buiten onze analyse en gaan we niet verdedigen. Hij heeft zijn eigendomsrechten niet door vrijwillige ruil op de markt in het kader van de rechtsstaat verkregen. Wij richten ons op de spelers in een markteconomie.

Dat ontslaat ons natuurlijk niet van onze humanitaire plicht om aan de absolute armoede in de rest van de wereld iets te doen. Een beroep op het feit dat zolang er geen rechtsstaat, vriendjespolitiek en corruptie meer zijn, het water naar de zee brengen is, is geen excuus. Zouden immers de genoemde zaken er wel zijn, dan zouden ze niet meer arm zijn en onze hulp niet meer behoeven. Hoe die hulp te geven, is natuurlijk een ander probleem.

Ook om een andere reden is armoede in de rest van de wereld niet voor dit betoog van belang. Het betreft aldaar in de eerste plaats absolute armoede. In een Westerse markteconomie bestaat nog maar weinig echte armoede. Is dat niet een (te) boude bewering? Natuurlijk er zijn grote inkomens- en vermogensverschillen, er is relatieve armoede, maar dat is wat anders. Het is ook relatieve armoede waar Piketty's analyse op betrekking heeft. Vergeleken met de niet-markteconomieën hebben we hier de hemel op aarde. Punt (11). Dit sluit niet uit dat er ook hier groepen zijn die het alleen niet redden en geholpen moeten worden zoals zwakbegaafden, chronisch zieken, gehandicapten en ouderen. Ook zijn er mensen die het geld verkeerd uitgeven of worden getroffen door persoonlijke omstandigheden. Maar in een markteconomie hebben we de middelen om te helpen---in ieder geval zolang we niet streven op basis van een vermeende moraliteit naar meer inkomensgelijkheid door middel van herverdeling.

Economie als wetenschap van de keuze

Laten we bij het begin beginnen. Ons uitgangspunt is de markteconomie waarin mensen in hun gedrag een afweging maken van opbrengsten en kosten: er is schaarste. De vraag luidt dan: Waarom

zou streven naar gelijkheid in een dergelijke wereld moreel gewenst zijn? Voor velen is dat zo omdat ze denken dat het bestrijden van armoede gelijk op gaat met het streven naar meer inkomens- en vermogensgelijkheid. De grote misvatting is dat armoede een verdelingsprobleem is. De stelling in dit betoog is dat gelijkheid de armoede bevordert en, nog belangrijker, de individuele vrijheid waar het ons---als meest eigene---allemaal om te doen is, te niet doet met de tirannie van de overheid (12). Voor velen gaat het streven naar meer gelijkheid zelfs nog verder---de bewijslast zou liggen bij hen die van gelijkheid willen afwijken. Het is één ding om mensen te helpen omdat ze arm zijn, maar iets anders om mensen te helpen om daarmee een vermeende rechtvaardigheid---en wel die van gelijkheid---te bereiken. Hierbij leidt de eerste vorm, hulp bieden aan hen die het in de markteconomie niet redden, niet, maar de tweede wel noodzakelijk naar een meer gelijke samenleving (13).

Wat de voorstanders van gelijkheid vergeten, is dat welvaart niet een gegeven is en ook niet vanzelf stijgt. Welvaart is afhankelijk van ons gedrag. Dat gedrag is afhankelijk van onze inventiviteit, de risico's die we nemen, het kapitaal waarover we beschikken en de belastingen die we moeten betalen. Er zijn kosten verbonden aan het verhogen van de belasting voor de rijken: zij die welvaart creëren verlaten het land en daarmee verdwijnen ook de vaardigheden om kapitaal winstgevend te investeren (14). Maar kan die rol om kapitaal te investeren niet overgenomen worden door de overheid als ze via een belasting *à la* Piketty over de gelden beschikt? Nee. Een centraal orgaan beschikt nooit over de kennis waarover alle individuen in een markteconomie beschikken en reageert ook lang niet zo snel op veranderende omstandigheden. Kortom, in het Westen beschikken we niet alleen over meer kapitaal dan in de rest van de wereld maar benutten we de bestaande kennis ook meer dankzij decentrale besluitvorming (15). Productiviteit is uiteindelijk de enige echte determinant van onze levensstandaard. Het verschil in productiviteit onderscheidt de Westerse wereld van de rest van de wereld. We werken hier niet harder dan in de rest van de wereld maar slimmer. We maken niet alleen van meer kennis gebruik, maar innoveren ook meer dankzij de vruchtbaarheid van de vrijheid (16). Innovatie geeft aan hoe snel ideeën ook daadwerkelijk worden geïmplementeerd. Dé grote trend in de Westerse geschiedenis is dat grondstoffen en arbeid uit producten worden gehaald en onze toenemende kennis er voor in de plaats komt. De reële productie stijgt maar in gewicht komt er nog geen grammetje bij (17). Bestonden oude telefoons uit bakeliet (grondstoffen), tegenwoordig bestaan ze uit microchips (kennis)---en dat scheelt behoorlijk in het gewicht. Sinds de jaren 70 van de vorige eeuw beleeft de Amerikaanse economie een 'gewichtloze' groei.

Kortom, de keuze is niet tussen de huidige ongelijke verdeling en een meer gelijkere met behoud van welvaart en groei. De keuze is tussen een ongelijke en een gelijkere maar veel armere samenleving. De uiterste keuze is tussen een ongelijke verdeling zoals in de VS en een gelijkere zoals Cuba. De keuze is er ook een tussen het behoud van individuele vrijheid en een voortdurend allesbepalende overheid. Een beleid gericht op meer gelijkheid kan nooit eenmalig zijn. Inkomens blijven nooit gelijk: *equal at dawn, unequal at dusk* (19). Een voortdurend ingrijpen van de overheid is nodig.

Zonder (inkomens-en vermogens) verschillen gaat het niet

Een markteconomie draait om verschillen en met name fluctuerende prijzen. Lonen, een prijs zoals iedere andere prijs, hebben nooit het doel een *living wage* te geven of "eerlijk" te zijn. Thomas van Aquino kwam bij zijn onderzoek naar de rechtvaardige prijs op de markt ook al niet verder dan dat, dat de prijs was die onder concurrentie op de markt tot stand komt. Beloningsverschillen zijn de

normaalste zaak van de wereld. Voor de wet zijn we allemaal gelijk maar we zijn verschillend in wat we kunnen---en daar mogen we blij mee zijn. Zo kunnen de beperkingen van de een opgeheven worden door de capaciteiten van een ander. Verschillen trekken mensen naar bepaalde beroepen. Dat kan niet zomaar worden afgeschaft. Bij gelijke lonen onder socialisme: wie wil dan het vuile werk nog doen? De economie wordt minder productief; het zicht verdwijnt op dat wat de oorzaak is dat mensen een bepaald inkomen krijgen. Geld op zich vertegenwoordigt geen waarde; het is een prikkel die ons reële goederen doet produceren. Wellicht is de oorzaak van het fortuin van de ondernemer die het appartement in New York kocht dat velen vrijwillig een klein bedrag voor zijn product betaalden. In de markteconomie word je rijk door jezelf nuttig te maken in de ogen van de consumenten.

Kan het niet gewoon een beetje gelijkjer en kunnen we niet een beetje minder welvaart op de koop toe nemen? Die ondernemende types die het kennelijk alleen maar voor het geld doen naar elders is zo'n ramp toch niet. Nee, al gauw zitten we in een neerwaartse spiraal waarvan het resultaat is dat zelfs de zwaksten onder een gelijke verdeling slechter af zijn dan onder een meer ongelijke verdeling. De keuze voor de armen, ook in New York, is: arm zijn in een ongelijke wereld of nog armer zijn in een meer gelijke wereld. Ik neem aan dat de meeste armen kiezen voor minder arm. Een Amerikaanse komiek stelde in ieder geval dat hij periodes van armoede en rijkdom had mee gemaakt, maar per saldo toch de voorkeur gaf aan de periodes van rijkdom. In een markteconomie is juist ruimte om aan de onderkant van de inkomensverdeling hen te helpen aan wie het de middelen (tijdelijk) ontbreekt.

Kortom, we kunnen geen rijkdom hebben zonder het marktproces dat het geeft. Daarvoor zijn de prikkels van ongelijkheid nodig. Binnen de grenzen van de wet en onder concurrentie moet er een band zijn tussen efficiënt gedrag en beloning. Bovendien, wat is de moraliteit om een beleid van gelijkheid te voeren dat de armen armer maakt (20)? Is dat geen immoreel beleid?

In een markteconomie is het ook van belang dat mensen hun erfgenamen, wellicht de koper van het penthouse in One57, in hun rijkdom kunnen laten delen. Dit kan een grote motivatie voor hun gedrag zijn. Belast je erfenissen grotendeels weg, dan krijgen we een één-generatie samenleving: welvaart wordt geconsumeerd en wordt niet gecreëerd en doorgegeven. Het kan juist zo zijn dat vermogens, zoals die zijn geïnvesteerd in bedrijven, boerderijen en huizen, juist floreren omdat ze generaties lang in familiehanden blijven (21).

We zitten voor een dubbeltje op de eerste rang

Rijken geven meer aan de samenleving dan dat ze nemen; het voordeel dat wij van een product hebben, is vele malen groter dan de winst die de ondernemer er mee behaalt. "Gegeven de menselijke natuur, zien mensen eerder de voordelen die een ondernemer voor zichzelf heeft verkregen dan de voordelen die hij aan hun heeft gegeven" (22). In de eerste plaats plukt de consument de vruchten van iedere investering door middel van lagere prijzen en hogere lonen. Daarboven ontvangen de consumenten ook dat wat een product hun waard is boven de prijs die ze ervoor betalen, het zogenoemde consumenten surplus. De essentie van de vrijwillige ruil op de markt is immers dat je alleen maar iets koopt als je erop vooruit gaat. Je betaalt twee euro voor een kop koffie, maar je had er, vooral als het je eerste kopje op de dag betreft, wel een veelvoud voor over gehad. Wat is het voordeel niet dat wij hebben van het gebruik, praktisch gratis, van Google,

Facebook en Microsoft? Bill Gates en Mark Zuckerberg zijn rijk, maar ze incasseren maar een fractie van de waarde die ze scheppen (23).

Zijn de rijken rijk omdat ze hebzuchtig zijn en de armen arm om dat ze dat niet zijn? Het lijkt me niet. Hebzucht is geen enkele reden om iemand geld te geven. Gates en Zuckerberg moeten zich, voordat ze van ons geld krijgen, eerst nuttig maken---en wat nuttig is maken wij uit. Iedere echte verklaring van de hoogte van een inkomen moet gebaseerd zijn op argumenten waarom mensen zo'n hoog salaris aangeboden krijgen---niet op argumenten waarom de ontvangers dat willen.

Gelijkheid, rechtvaardigheid en moreel gedrag in de markteconomie

Is er in een markteconomie ruimte voor motieven van gelijkheid, of gedrag gelijk het motto "aan een ieder volgens behoefte en van een ieder naar vermogen"? Zeker---de markt is niet de hele samenleving! Juist binnen het gezin, de godsdienst of filantropie kunnen deze motieven worden uitgeoefend. Het is het gedrag op de markt dat deze gedragingen ook mogelijk maakt (24). Maar het "persoonlijke" gedrag dat past binnen het gezin, is niet een vorm van gedrag of een ethiek die ook op de markt werkt. De markt is een onpersoonlijk geheel van vraag en aanbod. De ongelijke einduitkomst wordt bepaald door niemand in het bijzonder.

De markt is geen ongebreideld *laissez faire*; het marktproces vindt plaats binnen een kader van regels en instituties. Rechtvaardigheid, eigenlijk niet meer dan de afwezigheid van onrechtvaardigheid, is er in de markteconomie als er volgens de regels is gehandeld. Dat is al heel wat als we aan de rest van de wereld en onze Russische oligarch denken. Over de doeleinden van het marktproces, zoals hoe een rechtvaardige inkomens- en vermogensverdeling er uit zou moeten zien, hoeven we het niet eens te zijn. "De mogelijkheid dat mensen in vrede en tot wederzijds voordeel met elkaar kunnen samenleven zonder dat ze overeenstemming moeten hebben over gemeenschappelijke concrete doelen en slechts gebonden zijn door abstracte gedragsregels is misschien wel de grootste ontdekking die de mensheid ooit heeft gedaan"(25).

Het marktproces staat loodrecht op de opvatting dat er zoiets is als een totaal inkomen dat vervolgens rechtvaardig verdeeld moet worden. Met veelal de veronderstelling dat er op dit moment geen principe aan de inkomensverdeling ten grondslag ligt maar dat deze gewoon gebeurt. De inspanning van de ontvanger van het inkomen zou een betrouwbare maatstaf zijn voor de waarde van het product en aan de beloning daarvoor ten grondslag moeten liggen (26). Maar de meeste inkomens worden niet verdeeld, zoals dat bij de sociale zekerheid het geval is. Inkomens worden verdiend op de markt. De waarde daarvan wordt bepaald, niet door de overheid, maar door de direct betrokkenen zelf op basis van vrijwillige ruil. Zij hebben ook de grootste prikkel om te kijken of het elders niet goedkoper kan.

Hoe staat het met moreel gedrag op die onpersoonlijke markt? De markt biedt het individu de kans zich moreel te ontwikkelen. Geven in vrijheid aan de armen is een morele daad; geven door middel van een verplichte belastingafdracht heeft met moreel gedrag niets van doen. Echte solidariteit dient, wil zij morele waarde bezitten, gebaseerd te zijn op vrijwilligheid. Het is de kracht van de markt dat deze niet is gebaseerd op een eenduidige lijst van doelen die moreel kunnen worden beoordeeld. Slechts bij eigen keuze en verantwoordelijkheid kunnen individuen bestaande waarden bevestigen, doen groeien en moreel respect verdienen.

Conclusie

Het streven naar inkomensgelijkheid is immoreel.

Ten eerste, het houdt mensen onnodig arm. Het streven naar gelijkheid vernietigt de prikkel tot welvaart: het vergaren van kapitaal. Wil een ondernemer mogelijkheden zien dan moet hij er ook van kunnen profiteren. Zo niet dat ziet hij ze veelal ook niet---en het is juist de geldelijke winst die ons nieuwe mogelijkheden toont (27). Ten tweede, het ontnemt mensen de vrijheid: het meest eigene van de mens. Overheidsbeleid zou de vrijheid juist moeten maximaliseren en daarmee ook de mogelijkheid dat de mens zich moreel ontwikkelt. Het streven naar gelijkheid maakt de overheid machtiger: het vernietigt de markteconomie, dat wat Adam Smith het-eenvoudige-systeem-van-de-natuurlijke-vrijheid noemde (28). De macht van de overheid is een bijna absolute macht en van een heel andere orde dan de macht van de zakenman binnen de wet. Die laatste macht is een afgeleide macht die de ondernemer slechts heeft zolang hij de consument behaagt. Voor de macht op de markt geldt de wijsheid uit de 18^e eeuw van Samuel Johnson: “Er zijn maar weinig manieren waarop iemand onschuldiger bezig kan zijn dan met het verdienen van geld”.

De ongelijke uitkomsten van het marktproces zijn amoreel.

Ten eerste, een morele beoordeling van de inkomens op de markt is onmogelijk. Inkomens hebben te maken met hoeveel geld nodig is om te verzekeren dat een bepaalde productie tot stand komt en niet om inspanning te belonen die door een ander op waarde zouden moeten worden geschat. Natuurlijk is een rijke niet meer waard dan een arme, maar werk is geen argument voor waarde---alleen resultaten zijn dat. Waarom zou een buitenstaander, zoals de overheid, die vaak geen enkel verstand heeft van het product, op emotionele basis een betere beslissing over de waarde van een product kunnen nemen dan de direct betrokkenen op de markt? Ten tweede, het resultaat van het marktproces heeft niemand in de hand. Inkomensverschillen zijn het resultaat van ontelbare individuele beslissingen. Inkomensverschillen zijn er gewoon en kunnen net als een aardbeving niet als moreel of immoreel worden geduid. Rechtvaardigheid op de markt betekent dat een product volgens de regels van de markt tot stand is gekomen.

Wat betekent de amoraliteit van de uitkomsten van het marktproces voor de mensen aan de onderkant van de samenleving? Hun armoede is geen onrecht en het streven naar gelijkheid geen rechtvaardigheid. Natuurlijk de armen zullen armoede als een kwaad zien en zullen met recht een beroep doen op onze humaniteit. Ze zullen zich echter primair uit eigen inkomen moeten bedruipen wat betreft de basisbehoeften. In een ongelijke samenleving zullen ze dat inkomen ook hebben. Als het niet meer wordt toegestaan eigen inkomen te verdienen, door mensen arm en werkloos te houden met een doorgeschoten streven naar gelijkheid, zullen ze hun basisbehoeften als het probleem van een ander zien---slechts vertier rest als terrein van eigen keuzes (29).

Samenvattend, de keuze voor hen aan de onderkant van de samenleving is duidelijk. “Inderdaad het inkomen in de VS is 24% ongelijker verdeeld dan het gemiddelde in de andere 34 landen van de OECD. De OECD cijfers geven echter ook aan dat per hoofd van de bevolking het inkomen 42% hoger is, het vermogen per huishouden 210 % hoger is, en het gemiddelde inkomen ook ruim 40% hoger is. De keuze die gemaakt moet worden is duidelijk: hoeveel Amerikanen willen 42% van hun inkomen opgeven om te zien dat de rijken minder krijgen” (30)? Dankzij de productiviteit van het kapitaal kan onze samenleving enige inefficiëntie verdragen. Er is echter geen ruimte voor het immorele streven

naar meer gelijkheid (31). Dat streven ondergraaft de rechtvaardigheid van het marktproces: het bestaan en het afdwingen van onpartijdige en abstracte regels die ruimte geven aan de individuele vrijheid. Dát is waar de markteconomie op draait en waarin mensen moeten geloven en trots op moeten zijn.

Noten

1. *The New York Times*, ' \$100.4 Million Sale at One57', 23 januari 2015.
2. *The New York Times*, 'In Program to Spur Affordable Housing, \$100 Million Penthouse Gets 95% Tax Cut', 1 februari 2015. Onder een programma in New York om voor lage- en middeninkomens betaalbare woningen te krijgen, behoeven eigenaren van nieuwe appartementen de eerste jaren praktisch geen onroerend goed belasting te betalen. Dit is een grote verkwisting genoemd. In 2013 kostte de maatregel in totaal ruim 1 miljard dollar aan misgelopen inkomsten. Van de 150.000 appartementen die een lagere belasting moesten betalen, waren nog geen 13.000 bestemd voor lage- en middeninkomens.
3. Inkomen en kapitaal worden in principe ongeveer gelijk belast: het inkomen via de inkomstenbelasting met een tarief van 36.5 tot 52 procent en kapitaal eerst via de vennootschapsbelasting (20-25 procent) en vervolgens met de dividendbelasting van 15 procent. Hier gaat het erom kapitaal extra te belasten op grond van een meer dan evenredige groei vergeleken met de groei van de inkomens.
4. K. Caminada, How strong are Piketty's trends? 12 januari, 2015, <http://leidenlawblog.nl/category/tax-law-and-economics>.
5. P. Gramm en M. Solon, 'How to Distort Income Inequality (The Piketty-Saez data ignore changes in tax law and fail to count noncash compensation and Social Security benefits)', *The Wall Street Journal*, 13 november 2014. Vgl. A. Reynolds, 'Why Piketty's Wealth Data Are Worthless', *The Wall Street Journal*, 11-13 juli, 2014.
6. G. Reisman, 'Turning Piketty Right Side Up', *Mises Daily*, 18 juni 2014.
7. D. Mitchell, 'Obama's Class-Warfare Tax Plan Targets the So-Called Rich, but Workers Will Bear the Burden', *International Liberty*, 20 januari 2015.
8. C. DeMuth, 'Capital for the Masses, Thomas Piketty's new book from the left provides unwitting support for private retirement accounts', *The Wall Street Journal*, 9 april 2014.
9. De in voetnoot 2 gesignaleerde uitkomst van het stimuleren van appartementen voor lage inkomens en het resultaat, het kwijtschelden van de onroerendgoedbelasting voor de rijken, ligt dan ook helemaal in de lijn. Dit zou ook een waarschuwing moeten zijn voor de effectiviteit van Piketty's belasting op kapitaalwinsten.
10. Het belangrijkste effect van een verhoging van de belasting op kapitaalinkomsten is niet dat er voor de kapitalisten minder overblijft. Het belangrijkste effect is dat toekomstige investeringen minder lonend worden en dus ook minder zullen worden gedaan. Minder mensen zullen werk hebben en de productiviteit stijgt minder dan anders het geval zou zijn geweest (T. Sowell, *Basic Economics, A Citizen's Guide to the Economy*, New York, 2004, pp. 388-389).

11. Als we naar de gebruiksmogelijkheden in de consumptie kijken zijn de verschillen, ook aan de onderkant van de samenleving, niet eens zo groot. De flatscreen-tv bij Bill Gates is hooguit wat platter dan bij de meesten van ons, maar wat hij ziet, zien wij ook. Ook al beschikken wij niet over een privé jet, met easyJet komen we er ook.
12. K. Joseph, 'Equality: An Argument Against', in: *Stranded on the Middle Ground, Reflections on Circumstances and Politics*, K. Joseph, London, 1976, p.75.
13. H.B. Acton, *The Morals of Markets and Related Essays*, Indianapolis, 1993, p.100.
14. In Frankrijk is de 'dagobertducktaks' van president Hollande in ieder geval na twee jaar een stille dood gestorven. Het tarief van 75% over inkomsten boven de 1 miljoen euro leidde niet alleen tot het vertrek van vermogende Franse ondernemers maar leverde ook bijna niets op. In het eerste jaar nog 260 miljoen euro en in het tweede jaar nog slechts 160 miljoen euro. En meer dan dat, de buitenlandse investeringen in Frankrijk daalden in 2013 tot minder dan 5 miljard euro per jaar terwijl het gemiddelde daarvoor over de periode 2005-2007 nog 84 miljard was geweest. Op die manier zal het inderdaad niet lang hebben geduurd voordat Frankrijk een-Cuba-maar-dan-zonder-zonneschijn was geworden zoals de Franse minister van Economische Zaken Emmanuel Macron voorspelde (*The Wall Street Journal*, 'Adieu, French Supertax', 6 januari 2015).
15. F.A. Hayek, *The Constitution of Liberty*, London en New York, 1960, p. 42.
16. Hoe meer en hoe vrijer van het internet en e-mail gebruik kan worden gemaakt, hoe groter de kans op nieuwe combinaties van ideeën. De meeste nieuwe ideeën komen van bestaande ideeën die seks met elkaar hebben (E. Conard, *Unintended Consequences, Why everything you've been told about the economy is wrong*, New York, 2012, p. 17).
17. A. Greenspan, *The Map and the Territory (Risk, Human Nature, and the Future of Forecasting)*, New York, 2013, p. 164 en 181.
18. Conard, *op. cit.*, p. 235.
19. K. Joseph en J. Sumption, *Equality*, Chatham, 1979, p. 30.
20. Een kleine verandering in de groei heeft al grote gevolgen. Stel een land groeit met 2 procent per jaar en een ander land met 2.5 procent per jaar. Dat betekent dat het eerste land na 35 jaar zijn inkomen heeft verdubbeld maar het tweede land al naar 24 jaar. Overigens worden bij economische groei verbeteringen aan producten in kwaliteit en variatie veelal onderschat en prijsstijgingen overschat. Wie geeft de voorkeur aan de medische zorg in 1980 tegen prijzen van 1980 tegen de zorg van nu tegen prijzen van nu?
21. Joseph, *op. cit.*, p. 78.
22. Joseph en Sumption, *op. cit.*, p. 16.
23. Het geldelijke voordeel dat consumenten van een investering hebben ten opzichte van de investeerders zelf ligt in de orde van grootte van 20:1 (Conard, *op. cit.* p. 38 en 256).
24. P. Heyne, "Are Economists Basically Immoral?" and Other Essays on Economics, Ethics, and Religion", Indianapolis, 2008, p. 44; vergelijk Acton, *op. cit.*, p. xii.
25. F. A. Hayek, *Law, Legislation and Liberty, A new statement of the liberal principles of justice and political economy*, London, 1982, II, p. 136. Vergelijk Hayek, *The Constitution of Liberty*, *op. cit.*, p. 87.
26. T. Sowell, *Economic Facts and Fallacies*, New York, 2008, pp. 150-151.
27. Stel u bevindt zich in een voor u vreemde omgeving. Wat is de kleur van de vloer waarop u op dit moment staat? U zult het veelal niet weten. Maar had er een biljet van vijftig euro

gelegen, u had het gezien (Israel Kirzner on Ethics and Entrepreneurship,
<https://www.youtube.com/watch?v=rlvgc5hXqS4>)

28. A. Smith, *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, London, 1776, IV.9.51.
29. Acton, *op. cit.*, p. 116.
30. Gramm en Solon, *op. cit.*
31. Heyne, *op.cit.* , p. 45.